

4. Pakhalchuk, N. O., Myrukha, O. I., & Romanenko, H. M. (2019). Pedagogical conditions for ensuring children's motor activity. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 5.2 (69.2), 72–75. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.2/17.pdf> [in Ukrainian].
5. Harashchenko, L. V., & Shynkar, T. Yu. (2021). Methodological support of physical education and health care at preschool educational institution. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 31(2), 143–146. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/31/part_2/31.pdf [in Ukrainian].
6. Yefymenko, M. M. (2014). *Prohrama z fizychnoho vykhovannia ditei rannoho ta doshkilnogo viku «Kazkova fizykultura»* [Program for physical education of young and preschool children «Fairytale physical education»]. Ternopil: Mandrivets. [in Ukrainian].
7. Zahorodnia, L. P., & Barsukovska, H. P. (2014). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii yak zasib formuvannia fizykurno-ozdorovchoi kompetentnosti maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Innovative pedagogical technologies as a means of building physical healthy competence of future preschool teachers at preschool educational institutions]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological and pedagogical problems of rural school*, 3, 110–118. [in Ukrainian].
8. Bohinich, O. (2008). Sutnist zdoroviazberihaiuchoho seredovyscha u zhyttiediialnosti ditei doshkilnogo viku [The essence of a healthy environment of preschool children's lifestyle]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu – Bulletin of the Precarpathian University*, XVII-XVIII, 191-199. [in Ukrainian].
9. Harashchenko, L. V., & Levchenko, O. V. (2020). Pedagogical conditions for ensuring an active motor regime in the conditions of preschool educational institution. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 22(1), 174–177. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part_1/40.pdf [in Ukrainian].
10. *Systema pidhotovky maibutnikh vykhovateliv do fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnogo viku [The system of future preschool teachers' training for physical education of preschool children]*. (2010). (Vol.1). Hlukhiv: RVV HNPU. [in Ukrainian].
11. Lisnevskaya, N. V. (2021). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do mizhosobystisnoi vzaiemodii pid chas stvorennia zdoroviazberizhuvalnogo seredovyscha v zakladakh doshkilnoi osvity [Future preschool teachers' training for interpersonal interaction during the creation of a health-preserving environment in establishments of preschool education]. *Visnyk ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya «Pedahohichni nauky» – Bulletin of the Bohdan Khmelnytsky National University. Series «Pedagogical Sciences»*, 2, 150–154. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 3.05.2022 р.

УДК 378.147: 316

DOI: 10.31376/2410-0897-2022-2-49-19-26

ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ДІЯЛЬНІСНОГО КОМПОНЕНТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Тюльпа Тетяна Миколаївна

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: tyulpatnt@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8032-8676

У статті репрезентовано авторське бачення процесу формування громадянської активності як складника діяльнiсного компонента соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. Проаналізовано наукові позиції щодо сутності феномену громадянськості. Показано, що соціальна компетентність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей є інтеграційною соціальною якістю, розкрито зміст її діяльнiсного аспекту. Досліджено громадянську активність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей як особисту якість, що базується на ідеї громадянського обов'язку та турботі про суспільне благо. Визначено загальні напрями у формуванні громадянської активності в майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей: створення в соціокультурному середовищі ЗВО умов для розвитку професіонала.

Ключові слова: майбутні фахівці соціономічних спеціальностей, громадянськість, громадянська активність, соціальна компетентність.

Постановка проблеми. Сучасні проблеми становлення та успішної соціалізації особистості обумовлені світовими тенденціями посилення динамізму соціальних процесів. Вони сприяють становленню нового типу суспільства, яке орієнтується на усвідомлення значимості національних та загальнолюдських цінностей, культури як змістового та діяльнiсного контексту формування особистості; акцентування значущості індивідуально-особистісних сенсів у формуванні особистості.

Тому головною метою сучасної педагогіки вищої школи є формування здатності майбутніх фахівців до життєвого самовизначення, вироблення навичок реалізації активної життєвої позиції, соціального самовибудовування, тобто, соціально компетентної особистості.

Питання професійної підготовки професіонала закономірно пов'язані з багатоаспектними й багаторівневими проблемами суспільства, зумовленими модернізацією всіх сфер суспільного життя. У зв'язку з цим зросла потреба у фахівцях соціономічних спеціальностей здатних розв'язувати соціальні проблеми людини на різних рівнях її функціонування. Соціальна компетентність стає однією з найважливіших умов професіоналізму та є комплексною характеристикою майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей, метою професійної діяльності яких є соціалізація особистості. На наш погляд, виконання таких завдань під силу людині – професіоналу, яка володіє високими громадянськими якостями, що характеризують її здатність до активного прояву своєї громадянської позиції через соціально значиму, практико-орієнтовану діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізація проблеми громадянськості пов'язана зі зміною підходів до соціокультурного середовища у зв'язку зі зміцненням традицій його гуманізації та демократизації. Громадянські якості майбутніх фахівців виступають свого роду гарантом єдності та сили держави, і водночас показником захищеності особистості, що набуває особливої значущості в умовах соціальної деформації. Незважаючи на представленість у психолого-педагогічній літературі різних аспектів підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності та достатню розробленість проблеми громадянськості, нині відсутні системні наукові дослідження, присвячені формуванню громадянської активності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей у ЗВО та її впливу на продуктивність подальшої соціономічної діяльності.

Методологічний інструментарій проблеми соціальної активності та громадянської творчості включає ті чи ті сутнісні аспекти теорії суспільного договору (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.Ж. Руссо), кооперативно-ціннісної системи (П. Сорокін), кооперативних систем дій (Е. Дюркгейм), міжособистісної взаємодії (Дж. Мід), символічного інтераціоналізму (М. Кун, Г. Блуммер), соціальних практик (П. Бурдьє), теорії соціального обміну (Д. Хоманс, П. Блау), теорії неонституціоналізму (Д. Норт) тощо.

Проблема громадянськості у педагогіці традиційно мала всеосяжний характер. А. Макаренко вважав, що наявність громадянськості як комплексної якості створює сприятливі умови на формування всіх інших позитивних якостей особистості. Громадянське виховання В. Сухомлинський розглядав як дієвий засіб та найважливіший критерій оцінки результативності соціовиховної роботи, а одним з основних завдань – формування громадянськості особистості. Є. Клімов у класі професій «людина-людина» вважає громадянськість провідною якістю фахівців, В. Маркін надає їй статус загальної (родової) якості особистості. Отже, громадянська активність є важливою умовою розвитку громадянського суспільства в Україні. Руховим фактором громадянської активності як самостійної діяльності людини є потреби, задоволення яких має соціальне значення.

Мета статті. Довести, що одніми з пріоритетних властивостей, які повинен мати майбутній фахівець соціономічних спеціальностей, є громадянські якості. Вони є складним комплексом внутрішньоособистісних утворень, що сприяють зростанню професіоналізму.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз існуючих у науці підходів дозволяє визначити загальне бачення феномену громадянськості як глибокої і стійкої особистісної характеристики, що дозволяє суб'єкту реалізовувати отримані знання, вміння, навички і життєвий досвід у різних комбінаціях у залежності від професійних завдань і стандартів їх виконання, заданих усередині певного соціального контексту, як інтегративної якості особистості, що виражається в усвідомленні та оцінці особистістю своїх цивільних прав та обов'язків, встановлених у суспільстві норм і свобод; у сукупності громадянських цінностей, почуттів та якостей особистості, за допомогою яких майбутній фахівець закріплює своє становище громадянина; в активній соціально значущій професійній діяльності, що виражає усвідомленість особистістю своєї соціальної ролі громадянина.

Цей напрям наукових розвідок продовжується в роботах науковців в аспекті оперування поняттям громадянськість з різних позицій:

– суспільної – відчуття патріотизму як усвідомлення належності до процесів державотворення, що включає повагу до держави, її конституції, законів, символів, готовність захищати її;

- соціологічної – як якісна характеристика різних видів діяльності соціальних спільностей, суть якої полягає в тому, що вона є мірою самореалізації людини як громадянина;
- правової – виражається через усвідомлення та оцінку особистістю свого становища у суспільстві, прав та обов'язків громадянина, точне дотримання та повага до законів країни;
- професійно-діяльнісної – як процес формування творчого та відповідального ставлення до праці, прагнення до активного прояву професійних якостей на користь успішного виконання службових обов'язків та поставлених завдань;
- соціально-педагогічної – як моральна якість особистості, що визначає свідоме й активне виконання цивільних обов'язків та обов'язку перед державою, суспільством, народом, як інтегративний комплекс якостей особистості, що визначає її соціальну спрямованість, готовність до досягнення соціально значимих та індивідуально необхідних цілей відповідно до прийнятих у суспільстві правових та моральних норм;
- аксіологічної – як базова ціннісна орієнтація особистості, що визначає її соціальну спрямованість, відповідальність за результат своїх дій у професійній діяльності;
- психологічної – розглядається як інтегративна якість у структурі спрямованості особистості, що відображає її характеристики, як почуття єдності з країною, суспільством, соціальний оптимізм;
- особистісної – як інтегративної якості, що дозволяє людині відчувати себе юридично, соціально, морально та політично дієздатною;
- морально-етичної – що фіксується у процесі формування стійких, домінуючих, визначальних вчинків моральних відносин;
- соціокультурної – як поведінкової нормативності на різних етапах розвитку суспільства, в різних умовах життєдіяльності особистості.

Останнім часом активно позначився інтерес до проблем не тільки становлення та розвитку професійної соціально орієнтованої діяльності, а й до особистості професіонала, його особливостей, якостей і властивостей, його готовності до діяльності та саморозвитку, самовдосконалення, що знайшло своє відображення у дослідженнях М. Бабкіної, В. Іванчука, М. Колотило, М. Остапенко, М. Острянка, Л. Шангіної та інших.

Гуманістична спрямованість майбутніх фахівців та яскраво виражений соціальний характер професійної діяльності обумовлює підвищення вимог до професійно значимих особистісних якостей спеціаліста. Але часто студенти, нещодавні випускники шкіл, не почуваються себе частиною суспільства, не усвідомлюють, що таке громадянський обов'язок, ідея, громадянська відповідальність, є соціально пасивними, чи недостатньо активними членами суспільства, що мають невизначену громадянську позицію.

Фахівці соціономічних спеціальностей досить часто виступають у ролі носіїв громадянської культури як цілісного особистісного новоутворення, що включає ціннісно-сміслову ядро, виявляється в мотивах і в цивільному спрямуванні особистості, у сформованій громадянській самосвідомості, у розвинених громадянських почуттях, у сукупності стратегій громадянської поведінки. Ми цілком погоджуємося із думкою М. Михайліченко про те, що майбутні фахівці є «соціальною силою, здатною впливати на формування найбільш затребуваних у новій соціокультурній ситуації людських якостей: високу мобільність, конкурентноспроможність, моральність і громадянську відповідальність, конструктивність і динамізм» [3, с. 56]. Зазначені пріоритети професійної діяльності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей закладено у державній освітній політиці, репрезентованій у низці нормативних актів. Так у Законі України «Про освіту» [5] зазначено, що метою освіти є «різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності». Закон України «Про вищу освіту» [4], декларуючи необхідність чіткого визначення змісту професійної підготовки фахівців, визначає його як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі...».

Виділення характерних рис професій соціономічного типу: наявність взаємодії, просоціальна активність особистості, спрямованість діяльності фахівця на досягнення гуманістичних і суспільних

ідеалів викликає підвищений інтерес до громадянськості як базового складника професійної поведінки в суспільстві майбутніх фахівців. Громадянськість пов'язана з моральними якостями соціономістів: відповідальністю, гідністю, совістю, патріотизмом, гуманізмом, небайдужим ставленням до життєво важливих проблем кожної людини. Це зумовлено, з одного боку, політикою і практикою формування в Україні громадянського суспільства, з іншого – пошуком шляху національного розвитку в умовах глобалізації, що актуалізувало проблематику. Основою громадянської активності постають громадянська культура й компетентність, що дозволяють фахівцям діяти успішно у громадянській спільноті та повсякденному житті, що будується на цінностях демократії.

Серед безлічі проблем, які доводиться розв'язувати в рамках професійної підготовки, одна з найважливіших – формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей як найважливішої передумови успішної професійної діяльності. Метою осмислення сутності феномену соціальної компетентності є визначення ступеня її впливу на процес взаємодії індивіда з іншими людьми, виявлення особливостей цієї взаємодії і визначення подальшого результату для самого індивіда і для суспільства. Фахівці з високим рівнем розвитку соціальної компетентності, включені в широкі соціальні зв'язки, мають активну громадянську позицію. Отже, соціальна компетентність особистості є інтеграційною соціальною якістю особистості, що включає до свого складу ціннісне розуміння соціальної дійсності, конкретне соціальне знання як керівництво до дії, суб'єкту здатність до самовизначення, самоврядування і нормотворчості.

Обґрунтовуючи структуру соціальної компетентності майбутнього фахівця соціономічних спеціальностей, ми спираємося на дослідження С. Рубінштейна про діяльність як форму активної цілеспрямованої взаємодії людини з навколишнім світом (2003), Д. Фельдштейна (1985) про діяльність як соціальний спосіб існування, О. Леонтєва про діяльність як певний тип ставлення людини до світу і до інших людей (1959). У контексті нашого дослідження, сутність просоціальної діяльності майбутнього фахівця соціономічних спеціальностей полягає в його здатності визначати цілі й вибудовувати цільову ієрархію соціальної взаємодії; вміння аналізувати соціальні ситуації, діяти відповідно до особистої й громадської користі. Для нашого дослідження є значущими висновки науковців (Безпалько, 2012; Грабовська, & Чолій, 2010; Радул, 2011; Уйсімбаєва, 2015) про те, що соціальна активність – найбільш загальна характеристика особистості, яка реалізується у соціальній поведінці й соціальній діяльності, є способом існування особистості як суб'єкта соціокультурного розвитку суспільства, заснованому на її свідомому прагненні до зміни соціальних умов і формування власних якостей а також визначає стабільність самого суспільства, забезпечуючи необхідну наступність у розвитку. Від успішності цього процесу залежить, наскільки особистість зможе реалізувати свої здібності й задатки, набути соціальної зрілості, і є невід'ємною характеристикою професійної діяльності майбутнього фахівця соціономічних спеціальностей.

Громадянська активність будується на громадянській позиції та свідомості, що реалізується в діяльності індивіда. Активність – це самостійна, внутрішньо мотивована, що породжується внутрішніми потребами, діяльність. Діяльнісний аспект соціальної компетентності передбачає необхідність виділення в його структурі здатності до здійснення дій, які дозволяють реалізувати певні соціальні потреби. Він передбачає включення в зміст соціальної компетентності: здатність до співпраці; вміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях; навички взаєморозуміння, соціальні й громадянські цінності й уміння до яких відносимо прагнення до соціальної безпеки, громадського порядку, громадянський обов'язок, політичну культуру та інше [6, с. 197]. Згідно з діяльнісним аспектом соціальна компетентність, заснована на навичках активного сприйняття і впливу на соціальну практику, служить формою активного її практичного освоєння.

У науковому дискурсі вітчизняних і зарубіжних дослідників проблема громадянської активності є предметом розгляду філософії, політології, соціології, історії, психології, педагогіки. Поняття «громадянська активність» характеризується як системоутворююча ознака, що визначає як системні якості фахівця, так і ступінь його участі у соціальному житті. Учені вказують на залежність громадянської активності від духовних і політичних цінностей та орієнтацій, загальної культури суб'єктів діяльності та поведінки в громадянському суспільстві [2]; на змістове наповнення, яке може бути прогресивним та консервативним, конструктивним та деструктивним [1]; її спрямованість на залучення максимально можливої уваги громадськості, засобів масової інформації, владних структур до різноманітних суспільних проблем [3].

Стратегія життєвої поведінки особистості майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей визначається рольовими функціями та активною соціальною позицією, здатністю брати на себе відповідальність за персональне функціонування у суспільстві і, отже, бути творцем соціокультурних цінностей суспільства. Найважливішою професійною установкою майбутнього фахівця соціономічних спеціальностей є його позитивне ставлення до суспільства та добровільна участь у формуванні та розвитку демократичного суспільства. Його професійна та особистісна позиція передбачає соціальну відповідальність у виконанні суспільних обов'язків, визначає відповідальність за власну професійну діяльність, зумовлює гуманістичну поведінку та демократичність у спілкуванні.

При узагальненні представлених у літературі позицій щодо сутності громадянської активності вважаємо за доцільне виділити такі її характеристики, як свідома участь у суспільно-політичному житті, сенс і мета якої визначається реалізацією соціально орієнтованої перетворювальної діяльності на основі соціально значущих інтересів, індивідуальної ініціативи, пов'язаної зі здатністю брати на себе відповідальність за проблемну ситуацію в суспільстві у сфері свого соціального впливу, що притаманні представникам соціономічних спеціальностей.

Громадянську активність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей репрезентуємо:

- як особисту якість, що базується на ідеї громадянського обов'язку й турботі про суспільне благо і знаходить вираження в усвідомленні людиною своїх прав та обов'язків по відношенню до суспільства, а також готовності добровільно дотримуватися його правових та моральних приписів;
- усвідомлення необхідності власної активної участі у житті суспільства, почуття причетності до долі вітчизни, наявність соціально значимих моральних орієнтирів, готовність прийняти моральну відповідальність за минуле, сьогодення й майбутнє своєї країни;
- участь у соціально орієнтованій перетворювальній діяльності, готовність до соціальних змін, здатність до конструктивної взаємодії, свідомого користування й пропагування своїх прав, свобод і виконувати свої обов'язки.

Діяльнісний компонент процесу формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей презентується як громадянська поведінка; якості особистості (громадянська активність, ініціативність, відповідальність, законослухняність, готовність особистості до дотримання правових, моральних та соціальних норм), громадянська компетентність). Тому формування громадянської активності реалізується на основі застосування інноваційних технологій, створених задля поетапного формування громадянської активності як якості особистості та якості професійної діяльності. У реальному освітньому процесі формування громадянської відповідальності студентів складає теоретично і слабкіше представлено на функціональному рівні – в навчально-професійній діяльності в умовах конкретного соціуму. У теоретичному плані студенти повинні вивчати закономірності та функціональні особливості процесів становлення громадянського суспільства та демократії.

Головне у формуванні громадянської активності – системний підхід, створення умов щодо самопізнання та самовиховання студентів. При цьому важливо використати педагогічний потенціал соціального оточення, допомогти майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей освоїти суспільно-історичний досвід шляхом входження до соціального середовища, виробити свій індивідуальний досвід життєдіяльності.

З урахуванням особливостей національної громадянськості, зумовлених специфікою культурного та соціально-політичного розвитку, можна виділити деякі загальні напрями у формуванні громадянської активності у майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. По-перше, це створення в соціокультурному середовищі ЗВО умов для розвитку сутнісних сил професіонала, що дбає про громадську користь, і оволодіння ним способами свідомої діяльності на користь інших людей або заради їхнього загального блага, наявність підготовлених керівників, здатних розвивати навички активної громадянської дії та соціальної участі, творчого, самостійного мислення; активне включення їх у різні види соціально-культурної діяльності. По-друге, це готовність особистості до самообмеження, самоствердження заради досягнення суспільних ідеалів. По-третє, це здатність суб'єкта відкривати нестандартні способи та проектувати нові форми громадянської діяльності, що дозволяють вирішувати складні завдання, які постійно постають перед людьми у сучасному суспільстві.

У контексті професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей

значущим реалізатором діяльнісного компонента є волонтерська діяльність як форма прояву соціальної активності молоді та її громадянської ініціативи, як форма соціального служіння, що здійснюється по вільному волевиявленню громадян, спрямована на безкорисливе надання соціально значущих послуг на місцевому, що сприяє особистісному зростанню та розвитку виконують цю діяльність громадян-добровольців. Головною рисою волонтерства є прояв громадянської активності людини, своєрідна форма вираження активності суспільства, у межах якої відбувається реалізація соціальних інтересів та прав громадянина, захист права і свободи людини. Волонтерська діяльність – одна з найефективніших форм прояву громадянської активності студентської молоді.

Однією з форм включення майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до соціуму є проєктна діяльність. Інтенсивність спілкування та спеціально задана діяльність у процесі самодіяльності дозволяють змінювати свої уявлення, стереотипи, погляди на себе, оточуючих, професію вони намагаються самостійно організувати свою життєдіяльність, займаючи при цьому позицію від пасивного спостерігача до активного організатора життєдіяльності. Самостійно опановуючи соціальні ролі, проходячи шлях проб і помилок, студенти вчаться набувати знання, вміння, досвід, навички в обраній сфері діяльності, самостійно оцінювати ситуацію, змінювати її відповідно до набутого досвіду, сприяє розвитку їх творчої ініціативи, реалізації потреби у самовизначенні та самовираженні, задовольняє потребу у спілкуванні та суспільному визнанні, що допомагає набутти впевненості у власних силах, сміливо експериментувати та досягати цілей.

Важливим механізмом здійснення громадянської активності є інтернет-технології. Специфіка даного механізму полягає у використанні більш оперативного взаємозв'язку, онлайн-майданчиків для обговорення, інтернет-сайтів та спеціалізованих спільнот, форуми для миттєвого обговорення, блоги та мікроблоги, соціальні мережі тощо.

Формування громадянської активності можливе за умови грамотно організованої освітньої роботи закладу вищої освіти. Необхідно зробити її демократичною (доступною в розумінні змісту), адресною (орієнтованою на кожного студента), позиційною (заснованою на принципах гуманізму), вільною (незалежною від соціально-політичних змін, що протікають у державі). Сформуванню громадянську активність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей – значить навчити їх самостійності та самовизначення, внутрішньої свободи та соціальної активності, а насамперед відповідальності не лише за діяльність, а й за прийняті рішення.

Висновки. Громадянську активність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей розуміємо як інтегративну якість суб'єкта професійно орієнтованої діяльності, що виявляється в поєднанні громадянських якостей, професійних установок (загальнодержавних норм, еталонів); причетності до державних справ; співвідношенні особистісно-професійних стандартів із суспільними вимогами до професії на рівні ціннісних орієнтацій; відповідальності за результат своїх дій у соціономічній сфері.

Досліджуючи проблеми формування громадянської активності як складника діяльнісного компонента соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей, ми визначили значущість формування громадянських ціннісних орієнтацій, мотивації, створення соціокультурного середовища ЗВО, в якому студент відчуватиме потребу в оволодінні якостями гідного, активного громадянина України, бажання діяти, творити. Наголошуємо на необхідності отримання студентом достовірної суспільно-політичної інформації, що впливає на формування його громадянської активності, уміння критично аналізувати її, а також застосовувати отримані знання для вирішення професійних соціально орієнтованих завдань та проблем, набуття позитивного досвіду громадської діяльності, розуміння значущості виконуваної роботи.

Діяльнісний компонент розглядаємо як основу організації формування громадянської активності студентів, при якому особистість розглядається як суб'єкт освітнього процесу, відрізняється громадянською спрямованістю, що виявляється у готовності до особистої участі у суспільно корисній діяльності, свідомому виконанні професійних обов'язків, ініціативності та орієнтованості на суспільні цінності, виробленням потреби у прояві громадянської позиції, прийняттям студентом громадянської активності до системи смислових зв'язків життєвого світу.

Формування громадянської активності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей може стати ключем до виховання грамотного спеціаліста – ініціативного, самостійного, відповідального, соціально активного, готового до захисту своїх інтересів та клієнтів, інтересів держави та суспільства, зрілого та незалежного.

Список використаної літератури

1. Дем'янчук О. П. Теорія і практика громадянської освіти: світовий досвід. *Наукові записки НаУКМа. Політичні науки*. 2001. Т. 19. С. 64–69.
2. Кравцов В., Кравцова Т. Теоретичні засади формування громадянської компетентності майбутнього соціального педагога *Наукові записки. Педагогічні науки*. 2012. Вип. 103. С. 27–35.
3. Михайліченко М. В. Громадянські цінності і формування активної професійної позиції майбутнього вчителя. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2000. № 8. С. 54–57.
4. Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. №1556-VII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html
6. Тюльпа Т. М. Структура соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2020. № 1. С. 193–204.

CIVIL ACTIVITY AS A COMPONENT OF THE ACTIVE COMPONENT OF SOCIAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIONOMIC SPECIALTIES

Tiulpa Tetiana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Primary Education Pedagogy and Psychology
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *The profound transformational processes that have resulted from Ukraine's transition to democratic development need to find new ideas for organizing the life of society. The solution of these problems is possible in the presence of professionals who are able to interact constructively with others in the name of public goals, interests, and values. Therefore, the main goal of modern higher school pedagogy is the development of a socially competent specialist with an active life position. Specialists in socionomic specialties with high civic qualities, capable of actively expressing their civic position through socially significant, practice-oriented activities, are especially in demand.*

Purpose. *It is shown that the social competence of the individual is an integrative social quality, including a valuable understanding of social reality, specific social knowledge as a guide to action, the subjective ability to self-determination, self-management and rule-making.*

Methods. *The study investigates this issue by analyzing the psychological and pedagogical literature on the studied issue, systematization*

Results. *The content of the activity aspect of social competence includes: the ability to cooperate; ability to solve problems in different life situations; mutual understanding skills; actualization of social and civic values and skills.*

It was presented the civic activity of future specialists in socionomic specialties as a personal quality based on the idea of civic duty and concern for the public good; awareness of the need for active participation in society; participation in socially oriented transformational activity, readiness for social changes, and ability to constructive interaction.

Conclusion. *The general directions in the development of civic activity in future specialists of socionomic specialties are determined: creation in the sociocultural environment of higher education of conditions for the development of a professional caring for the public good, and mastering the ways of conscious activity for other people; readiness of the person for self-improvement for the sake of achievement of social ideals; the subject's ability to design non-standard ways and new forms of civic activity that allow to solve complex problems facing people in modern society.*

Key words: *future specialists of socionomic specialties, citizenship, civic activity, social competence.*

References

1. Demyanchuk, O. P. (2001). Teoriya i praktyka hromadyanskoyi osvity: svitovyy dosvid. [Theory and practice of civic education: world experience]. *Naukovi zapysky NaUKMa. Politychni nauky – Scientific notes of NaUKM. Political science*, 19, 64–69. [in Ukrainian].
2. Kravtsov, V., Kravtsova, T. (2012). Teoretychni zasady formuvannya hromadyanskoyi kompetentnosti maybutnoho sotsianoho pedahoha. [Theoretical bases of formation of civic competence of the future social pedagogue]. *Naukovi zapysky. Pedahohichni nauky – Scientific notes. Pedagogical sciences*, 103, 27-35. [in Ukrainian].
3. Mykhaylichenko, M. V. (2000). Hromadyanski tsinnosti i formuvannya aktyvnoyi profesiynoyi pozytsiyi maybutnoho vchytelya. [Civic values and the formation of an active professional position of the future teacher.]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Scientific notes of Ternopil State Pedagogical University*, 8, 54–57. [in Ukrainian].

4. Pro Vyshchu Osvitu [On higher education]. (2014). *Zakon Ukrainy – Law of Ukraine* № 1556-VII . Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2> [in Ukrainian].

5. Pro Osvitu [On education]. (2017). *Zakon Ukrainy – Law of Ukraine*. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html [in Ukrainian].

6. Tyulpa, T. M. (2020). Struktura sotsialnoyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh spetsialnostey [The structure of social competence of future specialists in socionomic specialties]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya – Problems of modern teacher training*, 1, 193–204. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 6.05.2022 р.

УДК 523.68, 520.373, 520.8, 621.37.+551.553.5

DOI: 10.31376/2410-0897-2022-2-49-26-41

СПІВПРАЦЯ НАУКОВИХ УСТАНОВ ТА ЗАКЛАДІВ МОН УКРАЇНИ В СПОСТЕРЕЖЕННІ ЗА МЕТЕОРНИМИ ПОТОКАМИ: ІНСТРУМЕНТИ, МЕТОДИ ОБРОБКИ, СПОСТЕРЕЖНІ МОЖЛИВОСТІ

Грудинін Борис Олександрович

доктор педагогічних наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: b.hrudynin@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8084-653X

Відьмаченко Анатолій Петрович

доктор фізико-математичних наук, професор кафедри фізики
Національний університет біоресурсів і природокористування України
головний науковий співробітник
Головна астрономічна обсерваторія НАН України
e-mail: vida@mao.kiev.ua
ORCID ID: 0000-0002-0523-5234

Стеглов Олексій Федорович

старший науковий співробітник
Головна астрономічна обсерваторія НАН України
e-mail: stec36@i.ua
ORCID ID: 0000-0002-5149-0500

Калюжний Микола Панасович

кандидат фізико-математичних наук, завідувач сектору
Науково-дослідний інститут «Миколаївська астрономічна обсерваторія»
e-mail: nikalyuzhny@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6581-8255

Розглянуто питання розвитку метеорної астрономії в сучасній Україні. Специфіка методів спостережень метеорів потребує організації мережі кореспондуючих пунктів спостережень. Для досягнення цієї мети об'єднано науково-технічні можливості організацій-учасників, а це сукупність двох або більше постійно діючих спостережних станцій, розташованих на території України, які мають технічне та програмне забезпечення для проведення базисних та односторонніх спостережень метеорів у різних діапазонах довжин хвиль і проводять такі спостереження. У цьому випадку вирішуються стратегічні проблеми дослідження метеорів, структури і еволюції метеорних роїв та потоків, взаємодії метеороїдів з атмосферою Землі та їх хімічного складу. Науково-технічною продукцією станцій є результати високоточних базисних або односторонніх спостережень метеорів у різних діапазонах довжин хвиль, фундаментальні й прикладні науково-технічні дослідження.

Ключові слова: метеор, метеорний потік, метеорна спостережна мережа, оптичні відеоспостереження, пасивні радіоспостереження, метеорні каталоги.

Постановка проблеми. Перші масові експерименти щодо систематичного спостереження метеорів протягом тривалого часу, які давали найбільш точну інформацію про атмосферні траєкторії метеорів та елементи орбіт, проводилися з використанням фотографічної техніки. Такими були Гарвардська програма з фотографування метеорів у штатах Массачусетс та Нью-Мехіко (1936–1959 рр.), створення перших болідних мереж в Європі, США та Канаді. Результати цих спостережень разом із результатами радарних спостережень започаткували першу метеорну базу